

Revaro s.r.o.

Reštaurovanie a obnova pamiatok Turistická 100/1 , 851 10 Bratislava

Správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie

Habánsky mlyn Sobotište -mlynská hranica

Realizátor reštaurovania : Mgr. art. Pavol Ševčík

Bratislava 2018

ÚVOD.....	3
1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ A TECHNICKÉ ÚDAJE O PAMIATKE.....	4
2. LOKALIZÁCIA PAMIATKY.....	5
3. REŠTAURÁTORSKÝ VÝSKUM.....	5
3.1 CHARAKTERISTIKA REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU.....	6
3.2 NEDEŠTRUKTÍVNE METÓDY- VIZUÁLNY VÝSKUM.....	7
3.3 NEDEŠTRUKTÍVNE METÓDY- SONDÁŽNY VÝSKUM.....	10
3.5 ZÁVEREČNÉ VYHODNOTENIE VÝSKUMU.....	24
4. ZHODNOTENIE TECHNICKÉHO STAVU PAMIATKY.....	26
5. ZÁKLADNÝ CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A ROZSAH REŠTAUROVANIA.....	28
6. NÁVRH POSTUPU A TECHNOLÓGIE REŠTAUROVANIA.....	29
7. FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA.....	32
8. PRÍLOHY.....	60

Predkladanú prípravnú reštaurátorskú dokumentáciu - správu z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie mlynskej hranice v objekte mlyna v obci Sobotište vypracoval Mgr.art. Pavol Ševčík v súlade §33 zákona č.49/2002Z.z o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov a s §5 jeho vykonávacej vyhlášky č.231/2014, ako aj v súlade s rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu Trnava č.2016/21955-3/99022/Šab /vid'. v prílohe/, ktoré bolo vydané na základe zámeru a žiadosti vlastníka. Práce na reštaurátorskom výskume a na realizácii prípravnej reštaurátorskej dokumentácie boli vykonané v súlade so znením Zák. NR SR č.200/94 Zb. o Komore reštaurátorov, v zmysle ktorého je odborným garantom výskumných prác , zhodnotenia výsledkov výskumu , spracovania Návrhu na reštaurovanie a realizácie reštaurátorských prác zodpovedný reštaurátor s príslušnou špecializáciou o.i. na reštaurovanie drevených plastík, drevených architektonických článkov a oltárnych architektúr S1.

1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ A TECHNICKÉ ÚDAJE O PAMIATKE

NÁZOV: mlynská hranica

ČÍSLO UZPF/SR: 747/1 /objektu

TYP PAMIATKY: hnutel'ná

TECHNIKA SPRACOVANIA: opracované drevo, kovové súčiastky

MATERIÁL: drevo, kov,

STUPEŇ PÔVODNOSTI: originál

ROZMERY:

AUTOR: neznámy

DATOVANIE: 1850

PÔVODNÉ UMIESTNENIE PAMIATKY: v objekte mlyna- návodná stena objektu

OBJEKT: Habánsky mlyn

OBEC: Sobotište

OKRES: Senica

KRAJ: Trnavský

PROVENIENCIA: Západné Slovensko

MAJITEĽ: Obec

AUTOR REŠTAUROVANIA: Mgr. art. Pavol Ševčík

2.LOKALIZÁCIA PAMIATKY

Predmet reštaurovania mlynská hranica sa nachádza v objekte vodného mlyna v Sobotišti, ktorý je zapísaný ako národná kultúrna pamiatka v ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod číslom 747/1, je situovaný v centrálnej časti pamiatkovej zóny Sobotište - habánsky dvor.

3. REŠTAURÁTORSKÝ VÝSKUM

Výskum sa realizoval na základe požiadaviek, formulovaných štátnym pamiatkovým dohľadom .Požiadavka na vykonanie výskumu , jeho rozsah a charakter, ako aj obsah spracovanej prípravnej dokumentácie bola stanovená rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu (viď v prílohe). V súlade s podmienkami stanovenými v tomto rozhodnutí bol reštaurátorský výskum zameraný na zistenie súčasného technického stavu jestvujúcich originálnych historických drevených konštrukcií technického medzipodlažia, spolu s prvkami pracovnej a prevodovej sústavy, ktoré sa v rámci priestoru nachádzajú. Cieľom reštaurátorského výskumu je na základe neinvazívnych spôsobov rozšíriť skutočnosti o stave pamiatky - mlynskej hranice v objekte mlyna v obci Sobotište. Podrobne zadefinovať originálne dielo, zistiť rozsah a počet sekundárnych zásahov. Tieto poznatky budú zdrojom pre následné rozhodovanie o jednotlivých krokoch reštaurátorských prác a finálnej podoby reštaurovaného diela.

3.1 CHARAKTERISTIKA REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU

Nedeštruktívne metódy:

- výskum vykonaný podrobnou optickou obhliadkou diela pri rozptýlenom osvetlení- VIS
- vyhodnotenie lokálnej sondáže, zistenie stavu dreva, povrchových úprav a zásahov do hmoty diela

Výsledky reštaurátorského výskumu budú vzájomne porovnané a vyhodnotené.

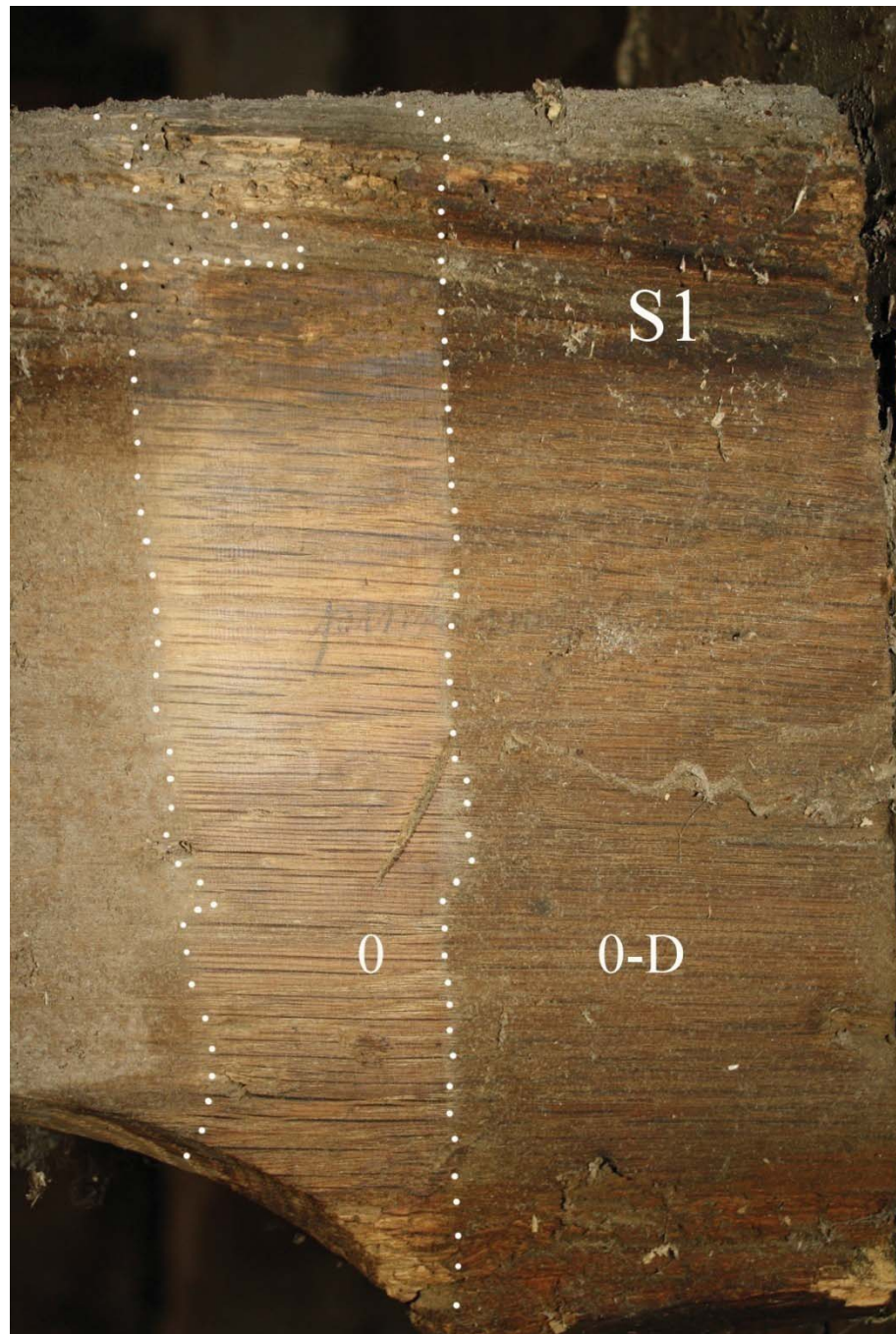
3.2. NEDEŠTRUKTÍVNE METÓDY-VIZUÁLNY VÝSKUM

Vizuálny výskum a popis poškodenia

V objekte mlyna pri západnej /návodnej/ stene sa nachádza drevená konštrukcia mlynského zariadenia/mlynská hranica/ v narušenom torzálnom stave. Základnú nosnú drevenú konštrukciu tvorí šesť vertikálne stojacich dubových trémov/svorové stĺpy/ s dekoratívnym profilovaním na čelnej pohľadovej strane a šesť nosných dubových trémov horizontálne osadených nesúcich drevenú podestu. Celú základnú konštrukciu ešte spevňuje osem dubových trémov menších rozmerov. Čelný horizontálny trám je zdobený profiláciou a dekoratívnym zubo rezom/ múčna hrada/. Na tráme v stredovej časti je vyrezané vročenie s iniciálmi / 18.JP.AP.SW.50/. Podesta - podlaha osadená na nosných dubových trémoch je zhotovená z fošni z mäkkého dreva ihličnanu /pravdepodobne červený smrek/ a kotvená pomocou kovaných klinec. Vrchnú časť mlynskej hranice ukončuje profilovaný dubový trám , ktorý zároveň podopiera nosné trámy drevenej podlahy mlynice /pojď/. Trám je zachovaný len v ľavej časti mlynskej hranice, jedna zvyšná časť trámu sa nachádza v sekundárnej polohe na drevenej konštrukcii mlynského zariadenia a druhá na podlahe v interiéri mlyna. Pod drevenou konštrukciou je zachované pôvodné prevodové ozubené koleso / palečné /s dubovou hriadeľou, ktorá prechádza obvodovou stenou , na vonkajšej strane je hriadeľ odhnutá bez vodného náhonového kolesa. Ozubené prevodové koleso tvorí kovová /liatinová / obruč továrenskej výroby na pôvodne šiestich drevených ramenách /v súčasnosti sú zachované štyri ramená/. Ozubenie kolesa je realizované drevenými zubmi osadenými v kovovej obruči. Palečné koleso prostredníctvom ďalšieho prevodu /pastorok na hriadeľ / poháňalo hlavnú transmisiu z ktorej bola pomocou plochých remeňov poháňaná strojovňa mlyna.

Zachované drevené a kovové časti mlynskej hranice sú v narušenom - havarijnom technickom stave, čo zapríčinila dlhodobá absencia údržby predmetného diela a samotného objektu. Povrch drevených prvkov je pokrytí hrubou vrstvou voľných prachových depozitov prevažne na horizontálnych plochách. V stredovej časti mlynskej hranice je povrch dreva znečistený mastným depozitom tmavohnedej až čiernej farby, pravdepodobne je povrch dreva znečistený olejom zo strojovne mlyna. Drevná hmota je rozsiahlo napadnutá drevokazným hmyzom, čo dokazuje množstvo drobných otvorov spôsobených prevažne červotočom. Drevo má lokálne perníkový charakter a dochádza k úplnému rozpadu a zároveň úbytku drevnej hmoty. Ďalším nepriaznivým faktorom degradácie dreva je hniloba spôsobená vlhkosťou a zatekaním dažďovej vody do objektu v minulosti. Na povrchu dreva sa miestami vytvára sivo bledý zákal spôsobený povrchovými plesňami. Poškodenie drevených častí biologickými škodcami sa najrozsiahlejšie prejavuje na spodných častiach nosných stĺpov/svorové stĺpy/ , kde dochádza ku kontaktu s podlahou a podeste, ktorá je realizovaná z mäkkého dreva a rýchlejšie podlieha hnilobe a samotnej deštrukcii. Na ozubenom /palečnom/ kolese sú odhnuté dve zo šiestich ramien nesúcich kovovú ozubenú obruč / drevené ramená v spodnej časti koleša, ktoré boli čiastočne zasypané zeminou /. Dubová hriadeľ hlavného náhonového koleša je zachovaná len v interiéri objektu mlyna, vonkajšia časť hriadeľa je odhnutá a úplne absentuje spolu s vodným mlynským kolesom. Kovové časti zariadenia mlyna sú povrchovo znehodnotenú koróziou, kde miestami dochádza až k šupinovitému rozpadu jednotlivých častí / kované klince , hlavice skrutiek , obruče spevňujúce drevené prvky/. Kovová časť palečného koleša a prevodové časti tzv. transmisie sú koróziou menej poškodené z dôvodu určitej konzervácie spôsobenej olejom, ktorým boli prevody za prevádzky mazané a kvalitou ocele a zliatiny z ktorej boli vyrobené.

Drevená konštrukcia zariadenia mlyna je staticky narušená, predná strana nosnej konštrukcie je klesnutá cca 30cm, čo spôsobilo náklon a vychýlenie celej vrchnej podesty. Nosné svorové stĺpy sú pri návodnej stene osadené na kamenných pätkách cca 45x45x18cm. Pod prednými svorovými stĺpmi kamenné pätky absentujú a stĺpy dosadajú na nesúdržné zmiešané kamienno tehlové murivo. Deštrukcia muriva a sekundárne odstránenie kamenných pätky ako aj čiastočná deštrukcia dreva pravdepodobne zapríčinilo narušenie statiky základnej drevenej konštrukcie. Drevená konštrukcia mlynskej hranice je precízne konštruovaná a spájaná pomocou tesárskych a stolárskych spojov ako sú čapovanie a horizontálne preplátovanie podporené kovovými tiahlami, skrutkami a kovanými klincami. Trámy sú v miestach pozdĺžnych prasklín lokálne zosilené kovovými obručami, ktoré zamedzovali ďalšiemu praskaniu a následnému oslabeniu dreva. Na drevených zachovaných častiach mlynskej hranice možno pozorovať aj množstvo mechanických poškodení, spôsobených ľudským faktorom v súvislosti s vývojom a modernizáciou mlynského zariadenia v priebehu času. Na základe rôznych doplnkov drevených častí , otvorov a novodobejších kovových súčiastok možno usúdiť, že pôvodná mlecia technológia bola modernizovaná, pričom základná nosná konštrukcia bola v hmotnej podstate zachovaná a lokálne prispôbená aktuálnym potrebám.

Sonda č.1. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania dubového dreva pod nánosom depozitov / dubový nosný trám /

0- dubové drevo

0-D dubové drevo s povrchovým depozitom

Sonda č.2. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania dubového dreva pod nánosom depozitov /pričný nosný trám /.

0- dubové drevo

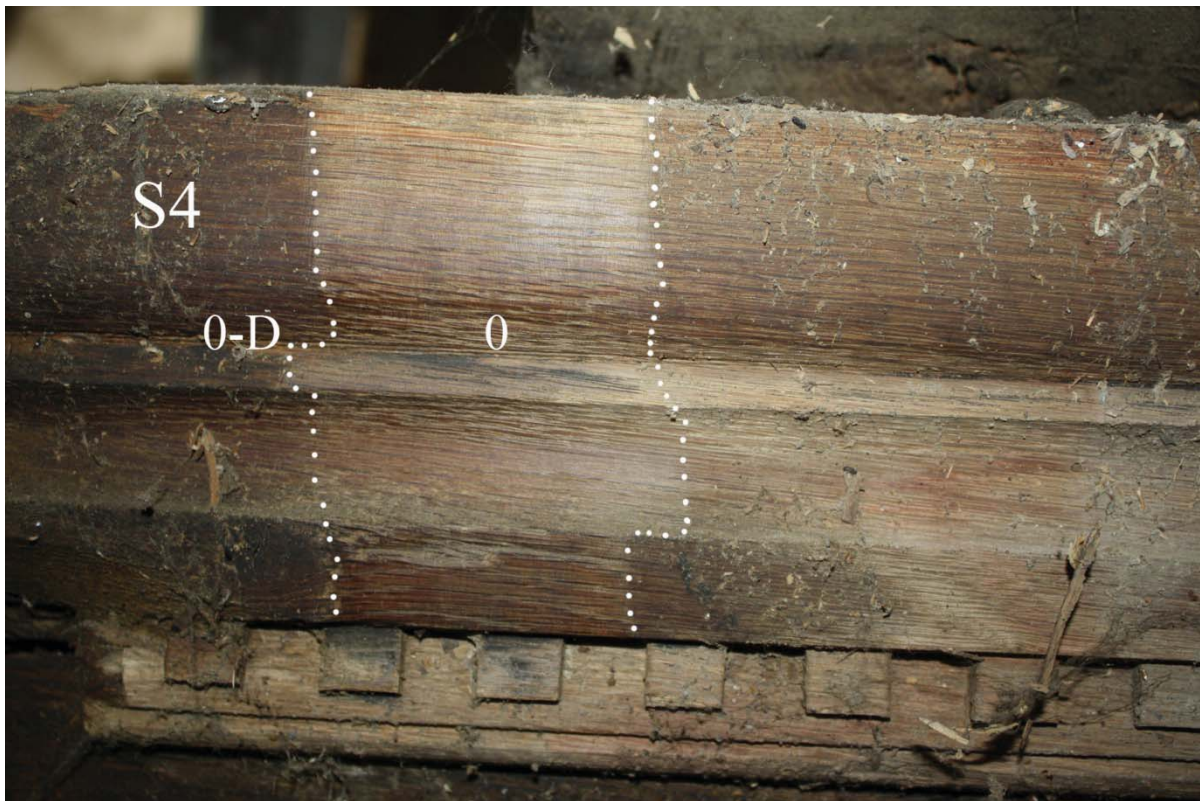
0-D dubové drevo s povrchovým depozitom

Sonda č.3. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania dubového dreva pod nánosom depozitov /profilovaný trám mlynskej hranice/

0- dubové drevo

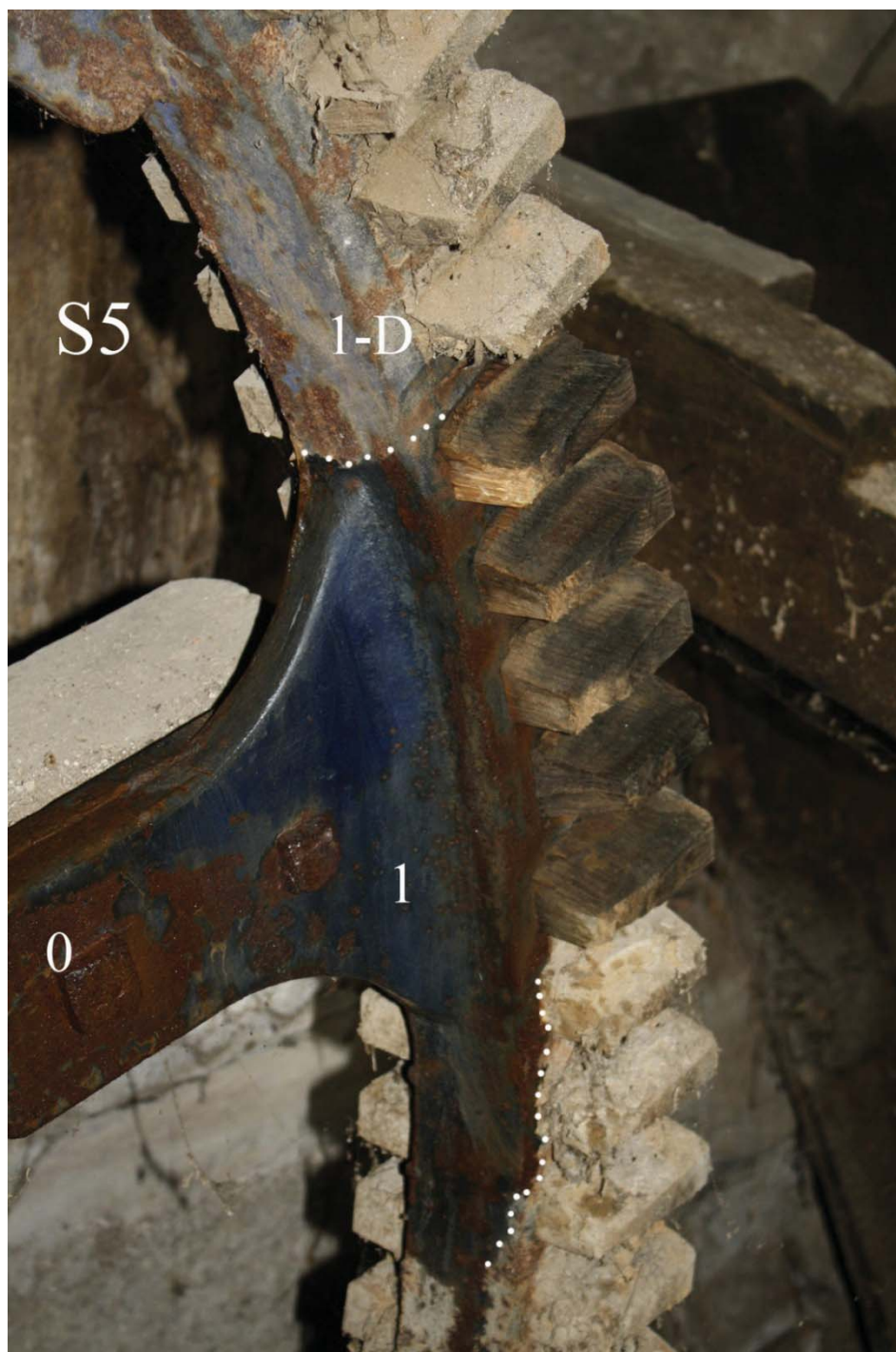
0-D dubové drevo s povrchovým depozitom

Sonda č.4. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania dubového dreva pod nánosom depozitov / zuborez a profilácia na tráme mlynskej hranice/

0- dubové drevo

0-D dubové drevo s povrchovým depozitom

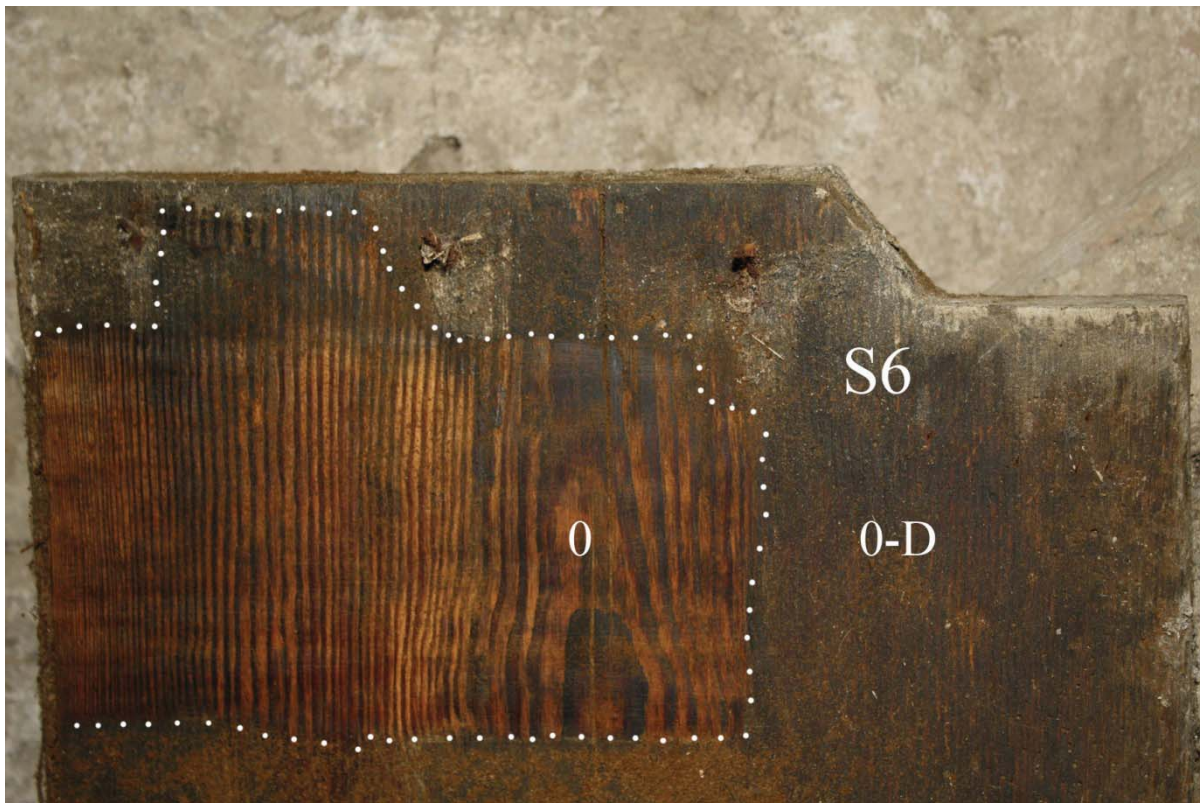

Sonda č.5. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania kovu pod nánosom depozitov/ palečné koleso/.

0- kov s povrchovou koróziou

1- tmavomodrý farebný náter na kovovej časti kolesa

1-D kovová časť kolesa s povrchovým depozitom

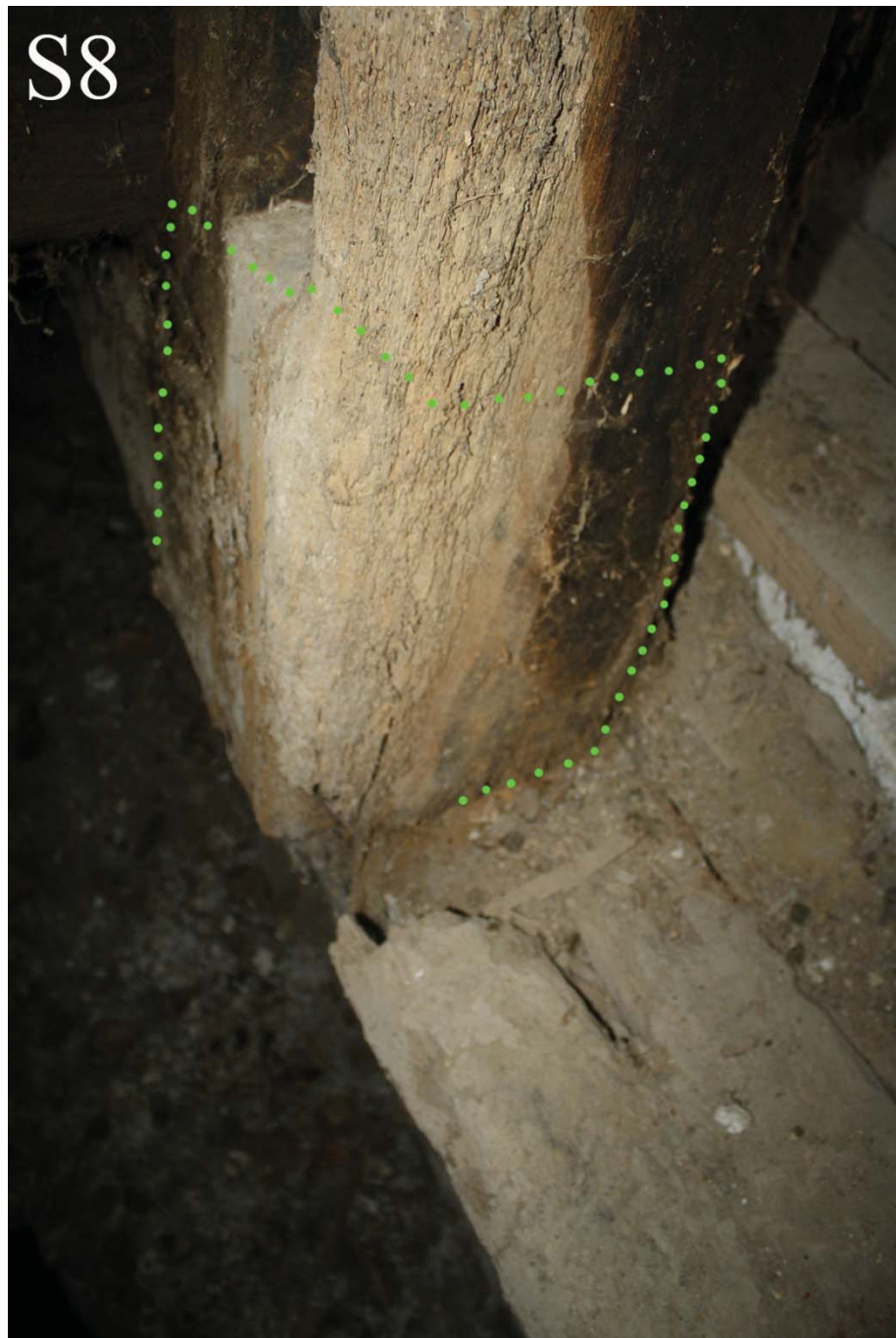
Sonda č.6. čistiaca sonda dokumentuje stav zachovania ihličnatého dreva pod nánosom depozitov. / drevená podesta /.

0- ihličnaté drevo

0-D ihličnaté drevo s povrchovým depozitom

Sonda č.7. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /múčna hrada /

Sonda č.8. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na podlahu /

Sonda č.9. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na kamennú pätku /

Sonda č.10. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na podlahu /

Sonda č.11. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na podlahu /

Sonda č.12. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na kamennú pätku /

Sonda č.13. lokalizácia poškodených častí hnilobou a drevokazným hmyzom /svorový stĺp- spodná časť dosadajúca na podlahu /

Vyhodnotenie sondážneho výskumu

Sondážny výskum bol zameraný na zistenie spôsobu čistenia, aktuálneho stavu dreva a zachovaných kovových častí pod nánosmi depozitov. Sondáž bola realizovaná ako nedeštruktívna - čistiaca. Čistiace sondy boli prevádzané mechanicky pomocou mäkkých kefiiek a čistiaceho liehového prípravku / odstraňovač šelakových politúr a náterov /. Po odstránení povrchových depozitov sa odhalil stav zachovania dreva, jeho kresba a farebnosť. Na kovových častiach sondáž dokumentuje stav a charakter povrchu kovu ,ako aj farebnú úpravu obruče kolesa. Sondážou boli lokalizované rozsiahle poškodenia dreva, ktoré podliehajú deštrukcii a v priebehu reštaurovania ich bude potrebné nahradiť protezovaním a vymenením.

3.5 REŠTAURÁTORSKÝ VÝSKUM /ZÁVEREČNÉ VYHODNOTENIE VÝSKUM

Predmetom reštaurátorského výskumu bola zachovaná drevená časť zariadenia mlyna tzv. mlynská hranica s niekoľkými zachovanými prvkami pracovnej a prevodovej sústavy. Mlynská hranica je datovaná vyrezávaným vročením na rok 1850 spolu s iniciálami autorov. Vročenie sa nachádza na čelnom pohľadovom tráme - múčnej hrade, ktorá je dekorovaná zuborezom a profilovaním. Na základe reštaurátorského výskumu a stavu poškodenia jednotlivých častí mlynskej hranice sa domnievame, že v danom období došlo iba k modernizácii zariadenia mlyna s využitím starších konštrukčných prvkov. Reštaurátorský výskum mlynskej hranice bol primárne zameraný na nedeštruktívne metódy, vizuálnu obhliadku predmetného diela a sondáž zameranú na čistenie bez hlbšieho deštruktívneho zásahu. Na základe vizuálneho a sondážneho výskumu možno charakterizovať stav diela ako narušený až havarijný. Základná nosná konštrukcia mlynskej hranice je staticky narušená čo spôsobuje jej náklon a pokles v prednej pohľadovej časti. Celý povrch drevenej konštrukcie a kovových súčastí je zadeponovaný prachom a mastnými povlakmi, kovové prvky pokrýva hrdza. Drevené prvky podliehajú lokálnej hnilobe a deštrukcii spôsobenej drevokazným hmyzom. Rozsiahlo poškodené sú svorové stĺpy na spodných častiach dosadajúcich na podlahu alebo kamenné pätky. Hriadel' hlavného náhonu je zachovaná iba v interiéri mlyna, celá vonkajšia časť spolu s vodným kolesom a tzv. vantrokmi sa nezachovala. Palečne ozubené koleso je zachované v primárnej polohe spolu z hlavnou transmisiou. Spodná časť palečného ozubeného kolesa - drevené ozubenie a dve drevené ramená sú úplne deštruované. Rozsiahlo poškodená je podesta mlynskej hranice, ktorá je realizovaná z mäkkého ihličnatého dreva a podlieha hnilobe a rozpadu drevnej hmoty. Drevené zábradlie mlynskej hranice je mechanicky odrezané a zložené v priestoroch mlyna. V interiéri objektu mlyna sa nachádzajú v sekundárnej polohe aj drevené prevodové kolesá z remeňového prevodu mlynského zariadenia. Na drevenej konštrukcii mlynskej

hranice bolo identifikovaných množstvo novších zásahov do drevených prvkov, ktoré súvisia s úpravami technického zariadenia mlyna v priebehu jeho existencie a boli podmienené vývojom technológie mlynských zariadení.

4. ZHODNOTENIE TECHNICKÉHO STAVU PAMIATKY

Obr.č.1. schematicke vyznačenie poškodených drevených prvkov podesty .

4. ZHODNOTENIE TECHNICKÉHO STAVU PAMIATKY

Obr.č.2. schematicke vyznačenie poškodených drevených prvkov podesty .

5. ZÁKLADNÝ CIEĽ , CHARAKTERISTIKA A ROZSAH REŠTAUROVANIA

Základným cieľom reštaurátorského zásahu je samotná záchrana predmetného diela, jeho konzervovanie a statické zabezpečenie pomocou reštaurátorských postupov s dôrazom na maximálne možné zachovanie originálu, citlivá rekonštrukcia poškodených častí a zachovanie dobovej patiny diela. Z hľadiska prezentácie diela budú doplnené exteriérové súčasti mlynskeho zariadenia vodné náhonové koleso s chýbajúcou časťou hriadele a vantroky privádzajúce vodu na náhonové vodné koleso. V interiéri bude potrebné doplniť a vymeniť v rámci reštaurovania niekoľko trémov a dosiek podesty pre nevyhnutné statické zabezpečenie mlynskej hranice, ktorá súčasne podopiera prvé drevené podlažie mlynice /pojd'/. V súčasnosti je drevené podlažie dočasne zabezpečené provizórnymi stojkami z hranolov. Na palečnom kolese prevodovej sústavy je potrebné rekonštruovať dve chýbajúce ramená a niekoľko drevených prevodových zubov v spodnej časti. Zábradlie mlynskej hranice /profilovaný trém nachádzajúci sa v objekte mlyna/ bude potrebné osadiť na pôvodné miesto.

6. NÁVRH POSTUPU A TECHNOLOGIE REŠTAUROVANIA

Na základe reštaurátorského výskumu a jeho výsledkov sa pristupuje k návrhu postupu a technológie reštaurovania. Návrh na reštaurovanie metodicky vychádza z princípu konzervovania zachovaných častí a rekonštrukcie poškodených častí potrebných k statickému zabezpečeniu diela a jeho estetickému sceleniu pre prezentáciu technickej pamiatky ako súčasť objektu mlyna.

- Dôkladná fotodokumentácia stavu pred reštaurovaním
- Zameranie jednotlivých trámov a kovových prvkov - zakreslenie
- Celoplošná aplikácia fungicídneho prípravku pred demontážou /aplikáciu fungicídneho prípravku do poručujeme realizovať ešte pred demontážou a prácami na predmete z dôvodu výskytu povrchových plesní a ich možného šírenia - BOCHEMIT, LIGNOFIX /
- Demontáž jednotlivých častí/ demontáž navrhujeme realizovať v postupe z vrchu na dol v zmysle nadväznosti jednotlivých trámov a konštrukčných spojov, kovové klince a tiahla, narušené rozsiahlou koróziou do poručujeme podrobne zamerať zdokumentovať pre prípad deštrukcie počas demontáže. Prevodové - palečné koleso navrhujeme reštaurovať priamo na mieste z dôvodu veľkého priemeru, ktorý nedovoľuje koleso vyniesť cez malý dverný otvor objektu mlyna . Palečné koleso je síce konštruované z dvoch základných častí /z dvoch polovic/ čo umožňuje jeho rozobratie a prevoz, ale z dôvodu korózie a možného poškodenia liatinového rámu rozoberanie neodporúčame
- Odstránenie povrchových depozitov - čistenie / čistenie navrhujeme realizovať mechanicky povysávaním voľných prachových depozitov a naviazané masné depozity do poručujeme čistiť mechanicky pomocou mäkkých kartáčov a chemicky liehom - čistenie realizovať s dôrazom na zachovanie dobovej patiny dreva a kovových prvkov/ .

- Odstránenie rozsiahlo poškodených častí dreva / časti dreva ktoré sú rozsiahlo deštruované červotočom a hnilobou navrhujeme mechanicky odstrániť odrezaním po tzv. zdravé - súdržné drevo, a úbytky dreva protézovať - doplniť po petrifikácii pomocou autentického druhu dreva s využitím tesárskych spojov a čapov (spodná časť svorových stĺpov, hriadeľ náhonového kola, poškodené trámy nosnej konštrukcie, dosky podesty- (medzipodlažia) /.
- Spevnenie - petrifikácia dreva/ všetky zachované časti drevenej konštrukcie navrhujeme petrifikovať ponorom do roztoku Solakrylu a Toluénu. Po vytiahnutí cca 8-12 hodín je potrebné povrch dreva opláchnuť Toluénom aby nedošlo k vytvoreniu povrchového lesku z petrifikačného roztoku/.
- Dopĺňanie úbytkov dreva / všetky dopĺňané časti dreva navrhujeme tvarovo prispôbiť pôvodným dreveným častiam - zachovať povrchové opracovanie, skosenie hrán , rozmery a druh použitého dreva, v prípade doplnenia vodného mlynského kola navrhujeme vychádzať z dobovej fotografie a analogických mlynských kolies, všetky dopĺňané drevené časti je potrebné ošetriť fungicídny prípravkom napr. BOCHEMIT, LIGNOFIX/.
- Ošetrovanie kovových častí / všetky kovové časti navrhujeme mechanicky očistiť od povrchových prachových depozitov povysávaním, hrubé vrstvy korózie mechanicky odstrániť- stenšiť pomocou mäkkých oceľových kartáčov a drobného náradia. Koróziu ne odporúčame odstraňovať úplne, ale navrhujeme zachovať určitú patinu kovu a všetky kovové časti stabilizovať - konzervovať prípravkom CHELADE/.
- Doplnenie kovových častí / kovové prvky ktoré bude potrebné narušiť z dôvodu demontáže drevenej konštrukcie mlynskej hranice a nebude ich možné opätovne použiť pri montáži navrhujeme zdokumentovať - zamerať a nahradiť kópiami z povrchovým farebným prispôbením a patinovaním . Chýbajúce kovové časti, ktoré sa nezachovali bude potrebné vyrobiť - rekonštruovať na základe zachovaných častí a analógií / vonkajšie puzdro - ložisko hriadele a obruče zosilňujúce hriadeľ v prípade dopĺňania vodného kola / .

- Montáž - skladanie mlynskej hranice / počas montáže je potrebné osadiť všetky nosné časti na pôvodné miesta , predné svorové stĺpy navrhujeme osadiť na kamenné pätky podobne ako sú osadené zadné stĺpy, alebo pred montážou spevniť tehlový základ v miestach dosadania stĺpov/.
- Záverečná patina a konzervovanie povrchu /všetky dopĺňané drevené a kovové časti navrhujeme povrchovo patinovať opticky sceliť s originálom, formou tonážneho odstupu doplnených častí / drevené prvky patinovať moridlami na drevo a kovové prvky prispôbiť patinami na kov/záverečné konzervovanie a zjednotenie povrchu navrhujeme realizovať včelím voskom rozpusteným v terpentíne.

Obr.č 3.objekt mlyna stav počas obnovy.

Obr.č.4. mlynská hranica stav pred reštaurovaním.

Obr.č.5. mlynská hranica pri návodnej stene objektu mlyna - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.6. prevodové palečné koleso - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.7. prevodová sústava /hlavná transmisia / stav pred reštaurovaním.

Obr.č.8. dubová hriadeľ a ramená palečného kolesa - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.9. prevodová sústava - pastorok, stav pred reštaurovaním.

Obr.č.10. dubová hriadeľ stav pred reštaurovaním.

Obr.č.11. dubová hriadeľ, osadenie v ložisku - puzdre - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.12. poškodenie podesty - spodný pohľad

Obr.č.13. dubová hriadeľ, vonkajšia časť poškodená hnilobou - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.14. dubová hriadeľ a ramená palečného kolesa - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.15. poškodenie spodnej časti palečného kolesa.

Obr.č.16. drevená nosná konštrukcia a dosky podesty - spodný pohľad.

Obr.č.17. převodové kovové koleso - detail

Obr.č.18. drevená nosná konštrukcia, svorové stĺpy - spodný pohľad.

Obr.č.19. poškodenie podesty /medzi podlažia / vrchný pohľad.

Obr.č.20. poškodenie podesty /medzi podlažia / vrchný pohľad.

Obr.č.21. drevená konštrukcia mlynskej hranice - stav pred reštaurovaním.

Obr.č.22. poškodenie podesty /medzi podlažia / spodný pohľad.

Obr.č.23. poškodenie podesty /medzi podlažia / spodný pohľad.

Obr.č.24. poškodenie podesty /medzi podlažia / spodný pohľad.

Obr.č.25. stav poškodenia základu a drevených častí pod hriadeľov.

Obr.č.26. poškodenie podesty /medzi podlažia / vrchný pohľad.

Obr.č.27. spadnutý trám nosnej konštrukcie.

Obr.č.28. poškodenie podesty /medzi podlažia / spodný pohľad.

Obr.č.29. poškodenie podesty /medzi podlažia / vrchný pohľad.

Obr.č.30. poškodenie podesty /medzi podlažia / detail.

Obr.č.31. drevené konštrukcia mlynskej hranice - stav pred reštaurovaním..

Obr.č.32. poškodenie trámu hnilobou - múčna hrada zdobená zuborezom.

Obr.č.33. poškodenie profilovaného trámu zábradlia prerezaním.

Obr.č.34. drevená nosná konštrukcia - spodný pohľad.

Obr.č.35. Základové kamene pod mlynskou hranicou

Obr.č.36. vročenie na múčnej hrade.

Obr.č.37. sekundárne úpravy trámu.

Obr.č.38. drevené časti prevodových kolies v objekte mlyna.

Obr.č.39. odpílená časť zábradlia v sekundárnej polohe v objekte mlyna.

T5009/27

Obr.č.40. dobová fotografia - schodisko na podestu mlynskej hranice.

T 5009/29

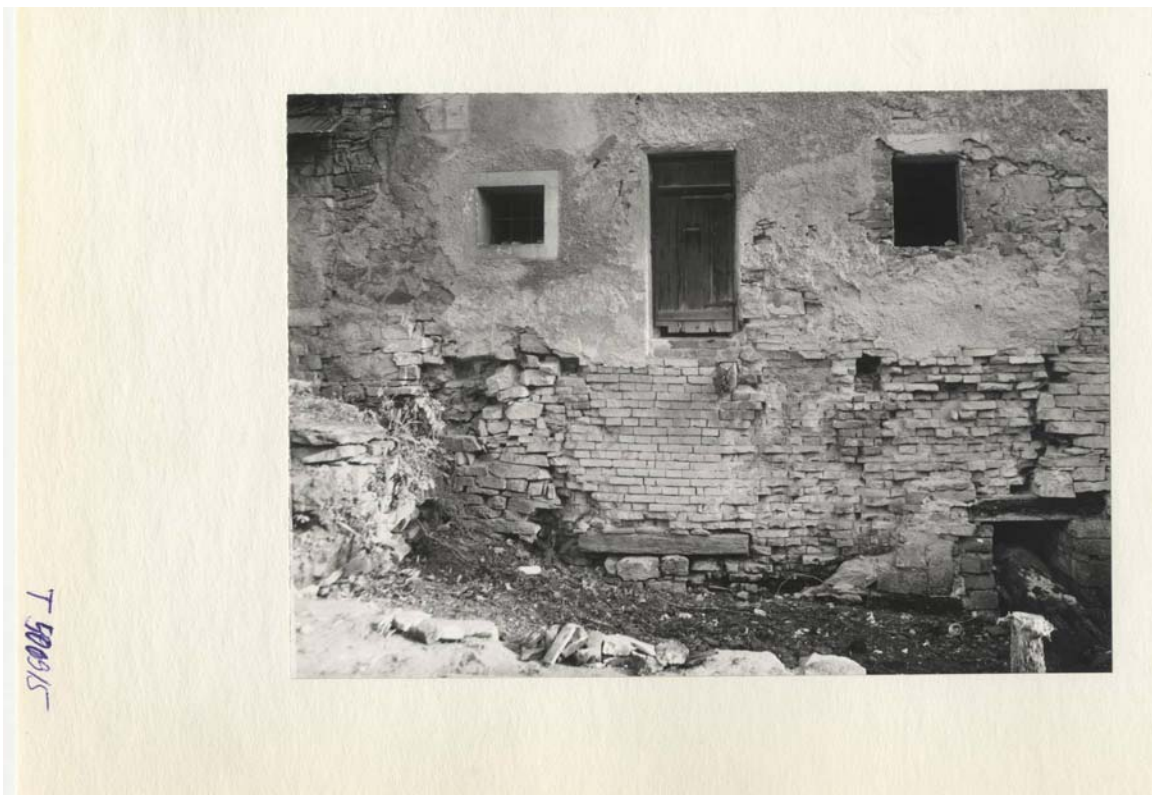
Obr.č.41. dobová fotografia - zariadenie mlyna.

Obr.č.42. dobová fotografia - vodné náhonové koleso pred deštrukciou.

Obr.č.43. dobová fotografia - hriadeľ hlavného náhonu.

Obr.č.44. dobová fotografia - návodná stena mlyna.

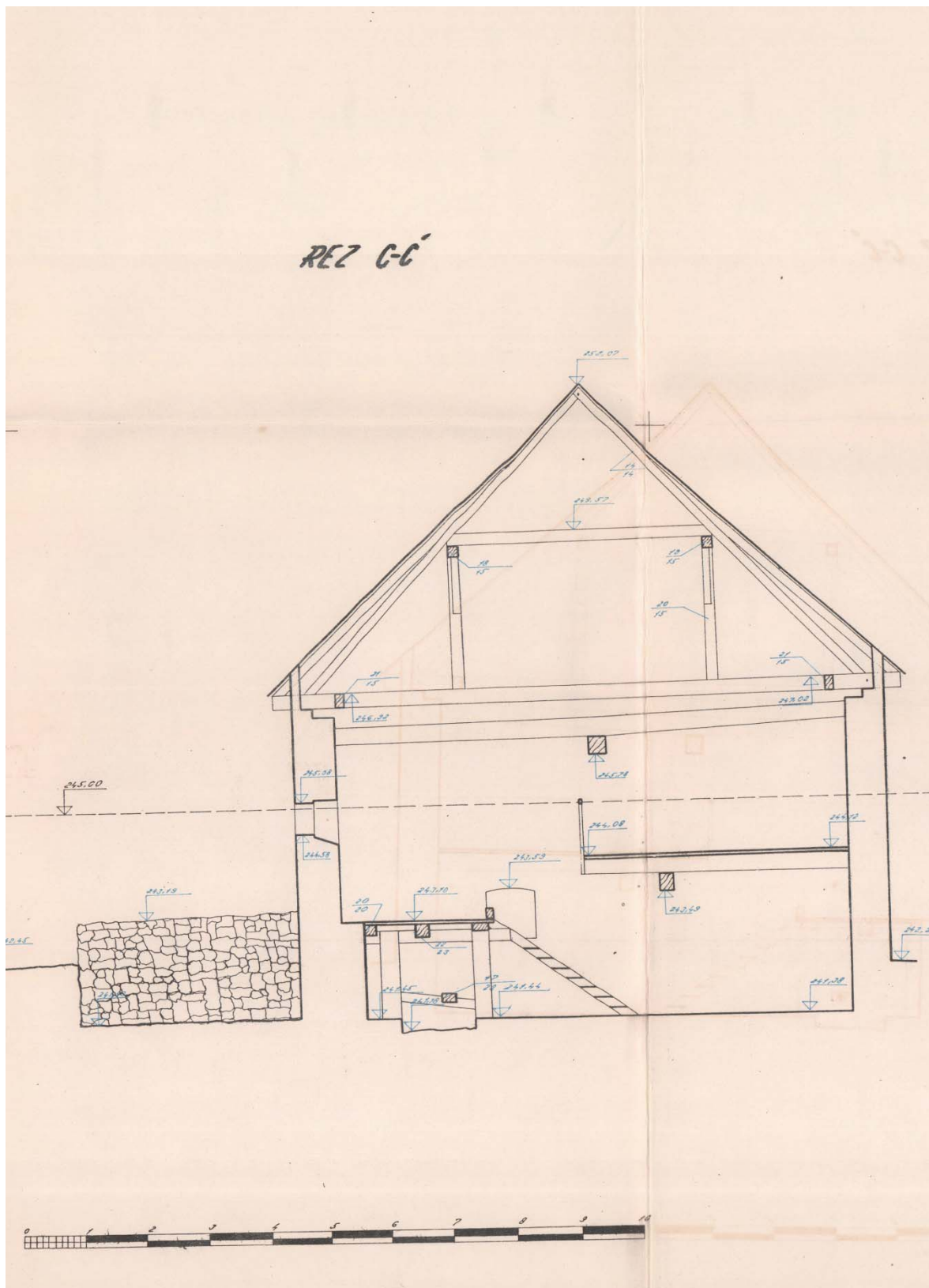

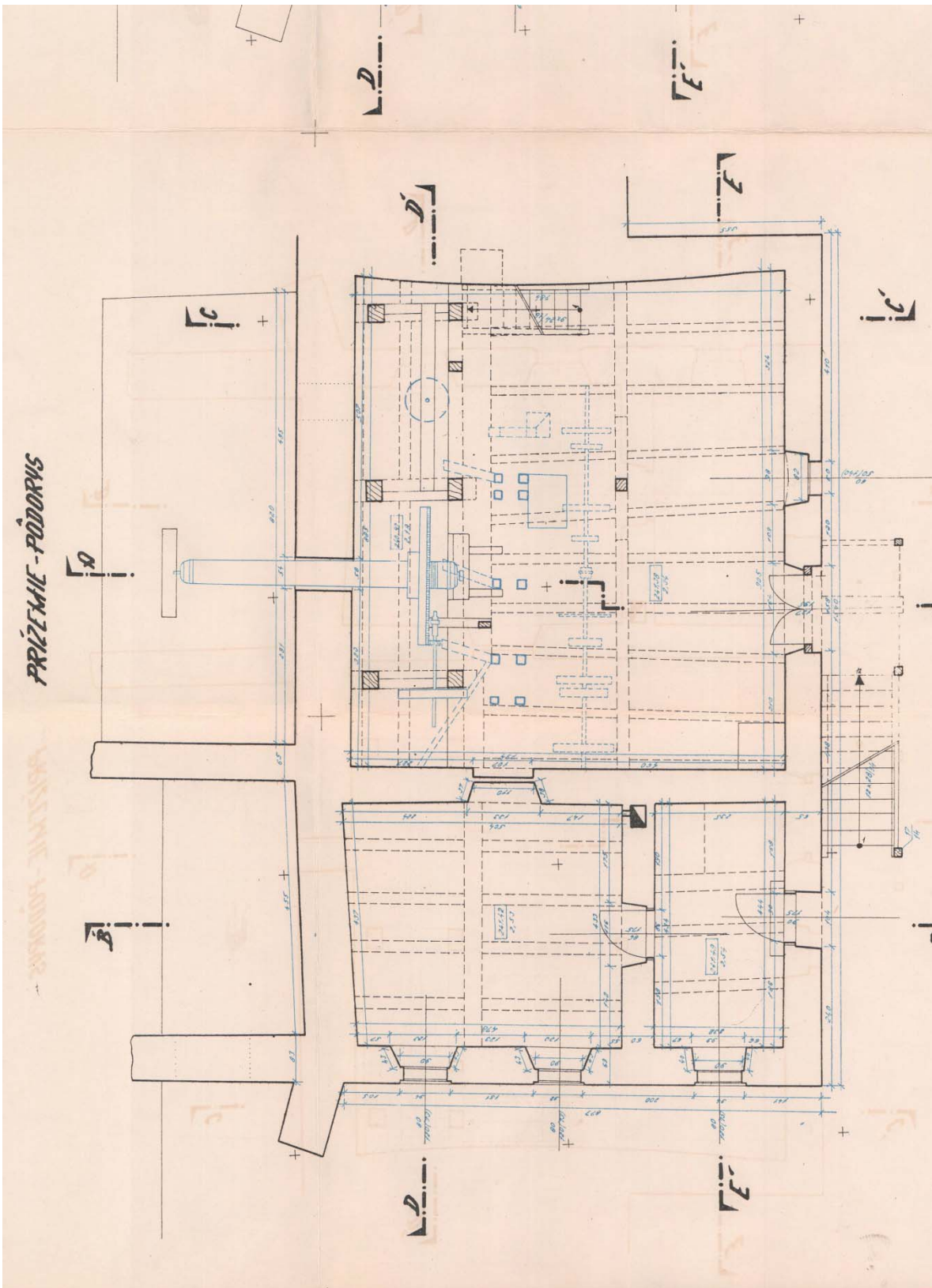
Obr.č.45. dobová fotografia - poškodenie podesty mlynskej hranice.

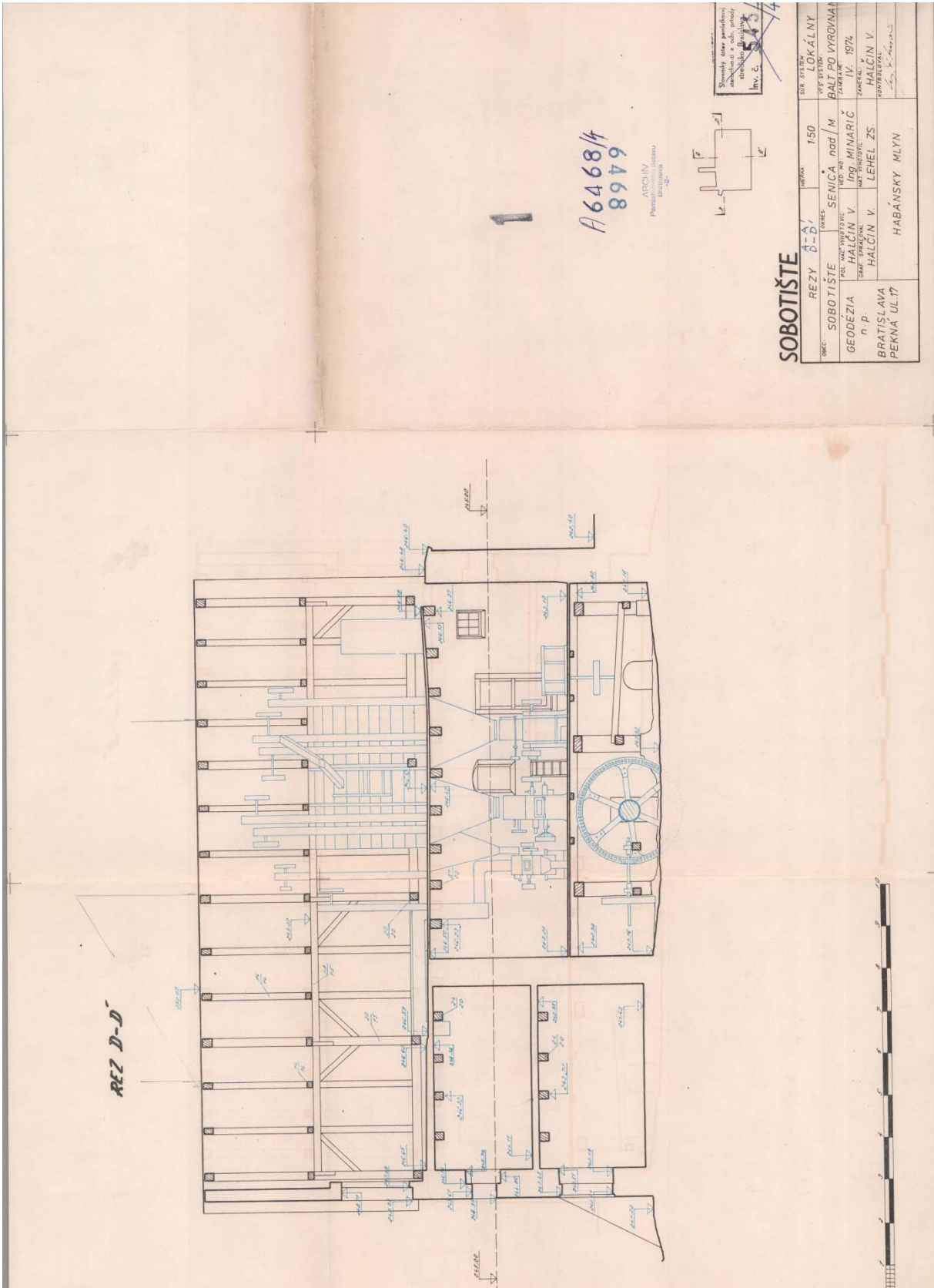

Obr.č.46. dobová fotografia - objekt mlyna.

REZ G-G'

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD TRNAVA
Cukrová 1, 917 01 Trnava

Číslo konania : KPUTT-2016/21955-3/99022/Šab
V Trnave, dňa: 19.12.2016

Krajský pamiatkový úrad Trnava ktorý je podľa § 11 odseku 1 zákona číslo 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“) v znení neskorších predpisov, vecne príslušným správnym orgánom a podľa § 9 odseku 5 pamiatkového zákona je miestne príslušným správnym orgánom na úseku ochrany pamiatkového fondu, v súlade so zákonom číslo 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, na základe žiadosti vlastníka – Obec Sobotište, Obecný úrad č.11, Sobotište, doručenej dňa 21.10.2016, vo veci zámeru celkovej obnovy habánskeho mlyna vydáva toto

rozhodnutie

Krajský pamiatkový úrad Trnava (ďalej len KPU Trnava) podľa § 32 odseku 2 a 4 a § 33 odseku 4 pamiatkového zákona po preskúmaní žiadosti podanej vlastníkom objektu habánskeho mlyna určuje, že zámer obnovy národnej kultúrnej pamiatky, vodného mlyna, súp. č. 486, parcelné číslo 328, nachádzajúceho sa v Pamiatkovej zóne „Habánsky dvor“ Sobotište, zapísaného v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod číslom 747/1, ku ktorému je predložený projekt pre stavebné povolenie, v rozsahu realizačného projektu, vypracovaný zodp. projektantkou Ing.arch. Janou Valentovou, v 8/2016, je z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom

prípustný

pri dodržaní nasledovných podmienok:

FASÁDY

1. Obnovovaný bude koncepčný výraz poslednej slohovej etapy doložený historickými fotografiami z prelomu 19. a 20.storočia, s prezentáciou primárnej výzdoby v analytických sondách.
2. Pri obnove exteriéru, okrem doteraz realizovaných reštaurátorských prác, je potrebné postupovať v zmysle odbornej dokumentácie „Zisťovací reštaurátorský prieskum – Habánsky mlyn v Sobotišti“ a doplnku k nemu, vypracovaných akademickým sochárom Pavlom Čambálom, máj, jún 1999, ako i na základe zachovanej dobovej fotodokumentácie a archívnej dokumentácie.
3. Všetky omietky a výtvarná výzdoba z 1.a 2.etapy, ktoré boli zafixované budú zachované.
4. Práce na obnove fasád majú reštaurátorský charakter, preto ich môže vykonávať len odborne spôsobilá osoba oprávnená na túto činnosť podľa osobitného predpisu - reštaurátor.
5. Detaily riešenia jednotlivých prvkov na čelnej fasáde, ako i rozsah a umiestnenie analytickej prezentácie primárnej výzdoby bude vopred konzultovaný s KPU Trnava a reštaurátorom počas prác na obnove fasád.

Telefón: 033 2452829

Fax: 033 / 2452855

E-mail: podatelna.tt@pamiatky.gov.sk

Obnovu koncepčného výrazu poslednej slohovej etapy doloženú historickými fotografiami z prelomu 19. a 20. storočia vykonať v celom rozsahu pôvodnou technológiou omietania a vápennou omietkou.

7. Uchytenie nosných prvkov dreveného prístrešku do konštrukcie mlyna musí byť realizované pod dozorom reštaurátora tak, aby sa nepoškodila primárna výzdoba fasády.

INTERIÉR

8. Historické interiérové omietky je potrebné v čo najväčšom rozsahu zachovať a prekryť vápenným náterom, aplikovaným ručne. Celoplošné odstraňovanie omietok je neprípustné. Odstránené môžu byť len silne poškodené časti omietok, ktorých rozsah musí byť pred začatím prác na ich obnove v rámci kontrolného dňa odkonzultovaný s KPU Trnava.
9. Pri dopĺňaní omietok v interiéri, či oprave je nutné dbať na nerovnosť omietania, bez výrazného hladenia, bez ostrých hrán v kútoch a nárožiacich s tým, aby sa docielil vzhľad tradičnej ručnej techniky nanášania omietok.
10. Práce na obnove interiéru realizovať umelecko-remeselným spôsobom odbornou spôsobilou firmou so skúsenosťami v danom odbore zameranej na tradičnú technológiu omietania vápennou omietkou.
11. Zachovať všetky jestvujúce originálne drevené konštrukcie a prvky, ako i jestvujúce prvky pracovnej a prevodovej sústavy nachádzajúce sa v priestore mlyna.
12. Realizovať reštaurátorský výskum zameraný na zistenie súčasného technického stavu jestvujúcich originálnych historických drevených konštrukcií technického medzipodlažia, spolu i s prvkami pracovnej a prevodovej sústavy, ktoré sa v rámci priestoru nachádzajú (ozubené koleso, hriadeľ kolesa a pod.) Súčasťou reštaurátorského výskumu bude návrh na reštaurovanie, ktorý stanoví technologický postup konzervácie a sanovania týchto originálnych historických konštrukcií.
13. Reštaurátorský výskum môže vykonávať len odborne spôsobilá osoba oprávnená na túto činnosť podľa osobitného predpisu - reštaurátor so špecializáciou na drevo.
14. Po vykonaní reštaurátorského výskumu bude podľa vyhlášky č. 231/2014 Z.z. spracovaná reštaurátorská dokumentácia, ktorá bude obsahovať návrh na reštaurovanie. Reštaurátorskú dokumentáciu je potrebné predložiť na Krajský pamiatkový úrad Trnava na vydanie samostatného rozhodnutia.
15. Výsledky z reštaurátorského výskumu a návrhu na reštaurovanie budú podkladom pre úpravu riešenia projektovej dokumentácie tejto časti technického medzipodlažia, kde projektant v spolupráci so statikom navrhne nový spôsob riešenia výstupu z prízemnia na medzipodlažie a poschodie. Navrhované riešenie je potrebné v rozpracovanosti konzultovať a odsúhlasiť s KPU Trnava.
16. Nové alebo dopĺňané drevené prvky (stĺpiky, trámy, schody a pod.) musia byť tesársky opracované a pokiaľ bola ich pôvodnou súčasťou i ozdobná profilácia je potrebné ju podľa zachovaného vzoru doplniť, či realizovať nahradením prvkov pôvodnými rekonštrukčnými kópiami.
17. Zachovať existujúcu niku v severnej stene mlynice na prízemí.

OKNÁ, DVERE, TECHNOLOGICKÉ ZARIADENIE

18. Dverne a okenné výplne, vodné koleso na vrchnú vodu a tzv. vantroky na prívod vody na koleso budú vyrobené na základe zachovaných historických fotografií a fotografií z 80-tych rokov 20. storočia objektu mlyna a tiež podľa analógie známej priamo z lokality habánskeho dvora. Preto je potrebné konkrétne riešenie vopred odkonzultovať a odsúhlasiť s KPU Trnava.

4. Klasovité delenie dosiek z čelnej pohľadovej strany dverí pri konkrétnych navrhovaných položkách dverí DL2, DL4 a DP7 je potrebné v návrhu doplniť tak, ako je delenie zachované na fotografiách z 80-tych rokov 20. storočia. Budú vyrobené ako rekonštrukčné kópie pôvodných dverí zachytených na fotografiách z 80-tych rokov 20. storočia.
20. Okná 1.etapy označených položkami 02 – 06 riešiť ako jednoduché, dvojkridlové, štvortabuľkové, so stredným pevným stĺpikom a uchytením na trih, zatváranie formou obrtlíkov.
 21. Slohové zachované kovové súčasti mlyna (pánty dverí, kľučky, kované časti kovové časti interiérového kolesa a pod.) odborne ošetriť a v konečnom výraze zachovať vo vzhľade kovu.
 22. Zachované slohové drevené rámy výplní a prekladov v interiéri so zachovanými kovovými súčastami, i tie do ktorých nebudú umiestnené dvere je potrebné odborne očistiť a ošetriť, ponechať v prirodzenej farebnosti.
 23. Nové kovové/kované súčasti dverí, okien a mlynského zariadenia budú vyrobené podľa vzoru zachovaných kovaných/kovových súčastí známych zo starších fotografií a tiež podľa analógie známej priamo z lokality habánskeho dvora. Konkrétny typ prvkov je potrebné odsúhlasiť s KPU Trnava.

ELEKTRIFIKÁCIA, OSVETLENIE, POŽIARNA BEZPEČNOSŤ

24. Všetky elektrické vedenia viesť tak, aby sa minimalizovali zásahy do konštrukcií objektu mlyna. Presnú trasu vedenia elektroinštalácie, umiestnenie a typ elektrickej skrinky, svietidiel a vypínačov je potrebné vopred odsúhlasiť s KPU Trnava.
25. Hasiace prístroje umiestniť tak, aby boli v rámci interiéru čo najmenej rušivým pohľadovým prvkom.

BEZPEČNOSŤ, DROBNÁ ARCHITEKTÚRA

26. Z hľadiska bezpečnosti osôb zamedzenie prístupu pred technickým medzipodlažím na prízemí nezvyšovať úroveň podlahy, ani neriešiť zábradlím so sklenenou výplňou, uvažovať len s navrhovanou odnímateľnou konštrukciou - lanom.
27. Bezbariérový vstup na prízemie riešiť vložení drevenej rampy do interiéru a niveletu podlahy priestoru ponechať v jednej výške.
28. Konkrétny typ lavičky, stojan na bicykle a orientačnú tabuľku, ako aj miesto ich osadenia je potrebné odsúhlasiť s KPU Trnava.

OSTATNÉ PODMIENKY:

29. Pri realizácii celkovej obnovy je potrebné minimalizovať zásahy do pôvodných stavebných konštrukcií objektu mlyna. Všetky práce na obnove realizovať tak, aby nedošlo k poškodeniu pôvodných stavebných konštrukcií objektu, zachovaných slohových prvkov a detailov.
30. Počas obnovy je potrebné akýkoľvek nepredvídaný nálezh ohlásiť na KPU Trnava, ktorý následne stanoví ďalší postup.
31. Termín začatia prác na realizácii obnovy objektu len potrebné v dostatočnom predstihu vopred písomne alebo elektronicky oznámiť KPU Trnava.
32. Počas prác na obnove objektu mlyna budú zvolávané pravidelné kontrolné dni.
33. Každú zmenu oproti schválenému zámeru alebo nad rámec tohto rozhodnutia je nutné prerokovať a schváliť Krajským pamiatkovým úradom Trnava.

Toto rozhodnutie po uplynutí troch rokov odo dňa nadobudnutia právoplatnosti stráca platnosť, ak v tejto lehote nebude vykonaný úkon, na ktorý sa vzťahuje.

Odôvodnenie:

Vodný mlyn v Sobotišti, zapísaný ako národná kultúrna pamiatka v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod číslom 747/1, je situovaný v centrálnej časti Pamiatkovej zóny Sobotište – habánsky dvor, kde spolu s objektmi býv. habánskej radnice, zvoničky a habánskej krčmy tvorí dominantné postavenie a výrazne dotvára jej centrálnu priestranosť.

Najstaršie zmienky o Habánskom mlyne sa viažu k roku 1547, keď habáni odkúpili mlyn od zemana Klimenta Pappa spolu s pustým majerom, nie je však známe, či je ho možné stotožniť s dnešným mlynom. Ďalšími datovacími prvkami sú tri vročená priamo zistené na objekte mlyna. Vročené 1739 v kartuši nad slnečnými hodinami na štítovej južnej fasáde sa na základe reštaurátorského prieskumu viaže k najstaršej omietkovej vrstve, ktorá súvisí s dnešným murivom fasád mlyna. Ďalšie vročené sa tiež nachádza na štítovej južnej fasáde pod slnečnými hodinami, kde je rok 1816 a viaže sa k poslednej koncepcnej etape úpravy objektu mlyna. Posledné vročené s rokom 1850 a iniciálami sa nachádza na múčnej hrade na mlynskom lešení a viaže sa k ďalším úpravám, ktoré nastali po roku 1813, prípadne súvisia s obnovou technologického zariadenia realizovanou v priebehu 19. storočia. Posledná koncepcná etapa objektu je doložená historickými fotografiami z prelomu 19. a 20. storočia.

Objekt mlyna vykazuje hodnotu veku, autenticity, typickosti, hodnotu architektonickú, dokumentu a súvzťažnosti s prostredím. Predmetom ochrany je hmotovo-priestorová skladba, dispozičné a pôdorysné riešenie objektu, všetky slohové omietkové vrstvy a ich farebná úprava, celkový výraz interiéru a exteriéru, všetky slohové remeselné a konštrukčné prvky a detaily, ako aj technologické zariadenie mlyna. Dôležitou súčasťou predmetu pamiatkovej ochrany sú zachované časti náhonu so zachovanými prvkami pracovnej a prevodovej sústavy.

Obec Sobotište, vlastník kultúrnej pamiatky vodného mlyna si podal dňa 21.10.2016 žiadosť k zámeru celkovej obnovy pamiatky. K žiadosti bol doložený projekt pre stavebné povolenie v rozsahu realizačného projektu, vypracovaný zodp. projektantkou Ing. arch. Janou Valentovou, v 8/2016, v elektronickej podobe. Nakoľko KPU Trnava z hľadiska náročnosti posúdenia celkového zámeru, ktorý si vyžadoval hlbšiu a podrobnejšiu analýzu, nemohol vo veci rozhodnúť do 30 dní, predĺžil lehotu vo veci na 60 dní, list č. KPU TT-2016/21955-2/87861/Šab, z 14.11.2016.

Vo veci habánskeho mlyna bolo v roku 2001 realizované statické zabezpečenie objektu (nová strešná krytina, nový krov, nové časti štítov, vymenené niektoré časti nosných a stropných konštrukcií, nové podlahy a domurovala sa chýbajúca časť komína). V roku 2011 KPU Trnava vydal rozhodnutie č. TT-11/1656-2/7522/ČAN, z 20.12.2011 k zámeru obnovy fasády.

Na základe tohoto rozhodnutia sa v roku 2012 realizovalo fixovanie slohových omietkových vrstiev úpravy fasády 1. a 2. etapy a čiastočné doplnenie podkladových vrstiev južnej fasády. Nakoľko v rámci nového predloženého zámeru celkovej obnovy mlyna bude okrem koncepcného výrazu poslednej slohovej etapy doložený historickými fotografiami z prelomu 19. a 20. storočia odprezentovaná i primárna stavebná etapa, KPU Trnava stanovil nové podmienky k obnove fasády, pričom vychádzal z podmienok vyššie uvedeného rozhodnutia k zámeru obnovy fasády, z odbornej dokumentácie „Zisťovací reštaurátorský prieskum – Habánsky mlyn v Sobotišti“ a doplnku k nemu, vypracovaným akademickým sochárom Pavlom Čambálom, máj - jún 1999, ako i na základe zachovanej historickej fotodokumentácie, archívnej dokumentácie a zo súčasného stavu.

Zámerom vlastníka je obnoviť dnes nevyužívaný objekt vodného mlyna pre účely expozície s tým, že projekt z hľadiska prezentácie technologického zariadenia mlyna rieši vnútorný a vonkajší náhon spolu s náznakom vantrokov, ktorými sa privádzala voda na vodné koleso zhora, tzv. horný náhon, bez sfunkčnenia. Prezentovaný bude koncepčný výraz slohovej etapy doložený historickými fotografiami z prelomu 19. a 20. storočia s prezentáciou primárnej výzdoby v analytických sondách. Pri obnove fasád sa bude postupovať v zmysle reštaurátorskej dokumentácie, jeho doplnku a na základe zachovanej historickej fotodokumentácie a archívnej dokumentácie. Preto je potrebné, aby práce na obnove exteriéru realizovala odborné spôsobilá osoba v danom odbore – reštaurátor a v interiéru vzhľadom na to, že bola priesku-

nom zistená len jedna omietková vrstva je možné, aby práce boli robené umelecko-remeselným spôsobom a realizovala ich odborne spôsobilá osoba so skúsenosťami v danom odbore, zameranom na tradičnú technológiu omietania vápennou omietkou. Aby sa predišlo poškodeniu, či zničeniu primárnej výzdoby na východnej fasáde s minimálnym úbytkom historických omietkových vrstiev je potrebné, aby sa uchytenie nosných prvkov dreveného prístrešku do konštrukcie mlyna realizovalo pod dozorom reštaurátora.

Nové výplne otvorov a ich kované/kovové súčasti budú riešené podľa zachovaných starších fotografií a tiež podľa analógie vzoru zachovaného priamo v lokalite habánskeho dvora. Vzhľadom na použitie viacerých typov výplní je potrebné navrhovanú konkrétnu výplň so všetkými jej súčasťami vopred s KPU Trnava odsúhlasiť. Tiež podľa zachovaných starších fotografií a archívnych materiálov sa obnoví i vonkajší náhon spolu s vodným kolesom a náznakom tzv. vantrokov, ktorými sa privádzala voda na koleso.

Na technickom medzipodlaží sa zachovali pôvodné originálne drevené prvky, hlavne čo sa týka profilovaných ozdobných stĺpikov a pohľadovej hrady, kde je zachované i vročenie s iniciálami. Zachovalo sa aj jestvujúce ozubené koleso spolu s hriadeľom, ktoré sa nachádza v rámci technického medzipriestoru. KPU Trnava vychádzajúc zo súčasného stavu pôvodných originálnych prvkov na technickom medzipodlaží so zachovaným ozdobným profilovaním (profilované stĺpiky, dve hrady so zuborezom a vročením s iniciálami) požaduje ich max. zachovanie ako predmetu ochrany. KPU Trnava preto nesúhlasí s jeho náhradou, ktorú navrhuje statik a požaduje vypracovať reštaurátorský výskum a návrh na reštaurovanie zameraný na zistenie súčasného technického stavu jestvujúcich originálnych historických drevených konštrukcií technického medzipodlažia, spolu i s prvkami pracovanej a prevodovej sústavy, ktoré sa v rámci priestoru nachádzajú (ozubené koleso, hriadeľ kolesa a pod.) s cieľom ich konzervácie a sanovania ako prezentáciu pre muzeálne účely. Na základe výsledkov reštaurátorskej dokumentácie a návrhu reštaurovania bude potrebné v rámci projektovej dokumentácie preriešiť navrhovaný spôsob výstupu na medzipodlažie a poschodie a navrhnuť v spolupráci so statikom nový spôsob riešenia, ktorý je potrebné konzultovať a odsúhlasiť s KPU Trnava. Až po jeho odsúhlasení bude možné pristúpiť k obnove tejto časti.

Vzhľadom na charakter technickej stavby mlyna a jej budúce využitie pre účely expozície nie je žiadúce do priestoru mlyna vnášať novodobé moderné prvky. Preto je vhodné z hľadiska bezpečnosti osôb riešiť zamedzenie prístupu pred technickým medzipodlažím na prízemí čo najjednoduchším a najmenej rušivým spôsobom. KPU Trnava preto odporúča navrhované riešenie s odnímateľnou konštrukciou – lanom a nesúhlasí s riešením, ktoré navrhuje zvýšenie podlahy, či zábradlie so sklenenou výplňou. Aj riešenie bezbariérového sprístupnenia prízemnia vypádaním tehlovej podlahy od vstupu je rušivým prvkom, preto je potrebné navrhnuť len mobilnú drevenú rampu upevnenú k podlahe a niveletu podlahy priestoru ponechať v jednej výške.

Vedenie rozvodu elektriny do mlyna musí byť navrhnuté tak, aby bolo vizuálne nerušivé a bez výrazných zásahov do samotného objektu. V rámci interiéru je možné využiť steny a trasu navrhnuť na miestach, kde chýba väčšia plocha omietky. Osvetlenie objektu je potrebné riešiť prísne funkčným, jednoduchým osvetľovacím zariadením ktoré by zodpovedalo charakteru objektu.

Krajský pamiatkový úrad Trnava na základe predloženého zámeru určil podmienky pre realizáciu prác na celkovej obnove mlyna vo vzťahu k charakteru tohto objektu. Postupovaním v zmysle uvedených podmienok vo výroku tohto rozhodnutia nebudú narušené pamiatkové hodnoty národnej kultúrnej pamiatky.

Poučenie:

Proti tomuto rozhodnutiu je možné podať odvolanie v lehote 15 dní od jeho doručenia prostredníctvom Krajského pamiatkového úradu Trnava na Pamiatkový úrad Slovenskej republiky v Bratislave.

Toto rozhodnutie je možné preskúmať súdom, ale až po riadnom vyčerpaní opravných prostriedkov.

Ing. arch. Gabriela Kvetanová
riaditeľka
Krajského pamiatkového úradu Trnava

Doručí sa:

1. Obec Sobotište, Obecný úrad č. 11, 906 05 Sobotište
2. Mesto Senica, Štefánikova 1408/56, 905 01 Senica
3. Ing.arch. Jana Valentová, Java Projekt s.r.o., Sotinská 1373/7, 905 01 Senica